

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich

Irena LIPOWICZ

Warszawa, 18. VIII. 2011

RPO-673128-I/II/MK

00-090 Warszawa Tel. centr. 22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 22 827 64 53

Pani
Jolanta Fedak
Minister Pracy
i Polityki Społecznej
ul. Nowogrodzka 1/3/5
00 - 513 Warszawa

Szanowna Pani Minister,

Jako Rzecznik Praw Obywatelskich do priorytetów swojej działalności zaliczam pomoc osobom starszym, osobom z niepełnosprawnością oraz migrantom. Podejmowane przeze mnie działania stanowią realizację nałożonych na Rzecznika, ustawą z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania (Dz. U. Nr 254, poz. 1700), zadań organu stojącego na straży realizacji zasady równego traktowania. W niniejszym wystąpieniu pragnę skupić się na problematyce dotyczącej osób starszych, licząc na owocną współpracę z Panią Minister w tym zakresie.

Obserwowany w Polsce i w innych państwach członkowskich Unii Europejskiej, a także w innych regionach świata, proces demograficznego rozwoju społeczeństw - rosnącej liczby osób w wieku starszym - świadczy o pozytywnych skutkach działań na rzecz poprawy stanu zdrowia i jakości życia. Zjawisko to stawia jednak przed nami także szereg nowych wyzwań, których złożoność potęgowana jest negatywnymi konsekwencjami obecnego kryzysu gospodarczego i finansowego. Właściwa reakcja na tak istotną jak wynika z projekcji, zmianę struktury wiekowej populacji wymaga odpowiedniego przygotowania. Stopień trudności postawionych przed nami zadań nie może zniechęcać, a wręcz przeciwnie - powinien motywować właściwe organy państwowe do zwiększonego wysiłku, w szczególności na rzecz tych, którzy z różnych względów oczekują dodatkowego wsparcia.

Chciałabym podkreślić, iż z satysfakcją odnotowuję szereg działań podejmowanych przez organy władzy publicznej, nakierowanych na realizację potrzeb tej grupy społecznej i stworzenie warunków umożliwiających osobom starszym aktywny udział w życiu publicznym, gospodarczym, społecznym i kulturalnym - z poszanowaniem zasady równości oraz godności każdego człowieka. Są one też

wyrazem dążenia do zmiany wizerunku osób starszych - jako tych, którzy są podmiotami praw, ale też obowiązków. Osoby te przyczyniają się do rozwoju kraju, a nie są wyłącznie biernymi odbiorcami świadczeń państwa opiekuńczego czy organizacji dobroczynnych. Jak się wydaje, tego rodzaju założenie legło u podstaw inicjatywy ogłoszenia przez Unię Europejską Roku 2012 Rokiem Aktywności Osób Starszych. Jak czytamy bowiem w dokumencie Komisji Europejskiej: „Podeszły wiek nadal jest często kojarzony z chorobą i zależnością od osób trzecich, a starsi ludzie mogą doświadczać wykluczenia z rynku pracy, jak i z życia rodzinnego i społecznego. Istnieje obawa, że starsze generacje mogłyby stać się zbyt dużym obciążeniem dla młodych ludzi w wieku produkcyjnym, co mogłoby doprowadzić do napięć międzypokoleniowych. Stanowisko to nie uwzględnia jednak znaczącego wkładu, który starsze pokolenia, szczególnie z okresu wyżu demograficznego, mogą lub potencjalnie mogłyby wnieść w interesie całego społeczeństwa. Najlepszą drogą do stawienia czoła starzeniu się społeczeństwa i zachowania solidarności międzypokoleniowej jest zatem zapewnienie dłuższego pozostawania roczników wyżu demograficznego na rynku pracy oraz umożliwienie im jak najdłuższego utrzymania dobrego stanu zdrowia, aktywności i niezależności” (wniosek Komisji Europejskiej - decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych (2012 r.) - KOM(2010) 462 wersja ostateczna).

Parlament Europejski, pragnąc podkreślić fakt, iż starzenie się jest wyzwaniem dla całego społeczeństwa i jako takie jest kwestią solidarności międzypokoleniowej, dotyczącą rodziny, postanowił o uzupełnieniu zaproponowanej przez Komisję Europejską formuły (rezolucja legislacyjna Parlamentu Europejskiego z dnia 7 lipca 2011 r.). W ten sposób uwypuklony zostaje bardzo ważny aspekt współzależności we wspólnocie - problemy starzejącego się społeczeństwa nie są problemami jednostek czy tylko danej, wyodrębnianej ze względu na wiek, grupy.

Przyjęto, że celem Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej jest ułatwianie tworzenia kultury aktywności osób starszych w Europie w oparciu o zasadę społeczeństwa otwartego na wszystkie grupy wiekowe. Promowanie aktywności osób starszych to tworzenie lepszych możliwości odgrywania przez kobiety i mężczyzn w starszym wieku przypadającej im roli na rynku pracy. Wiąże się z tym również zwalczanie ubóstwa, zwłaszcza dotykającego kobiety, i wykluczenia społecznego, a także wspieranie wolontariatu i aktywnego udziału w życiu rodzinnym i społecznym oraz zachęcanie do godnego starzenia się w zdrowiu. Wymaga to, między innymi, dostosowania warunków pracy, zwalczania negatywnych stereotypów dotyczących wieku i dyskryminacji ze względu na wiek, poprawy bezpieczeństwa i higieny pracy, dostosowania systemów uczenia się przez całe życie do potrzeb starzejących się pracowników oraz zadbania o odpowiednie systemy ochrony socjalnej i właściwe zachęty.

Do osiągnięcia celów Roku Europejskiego niezbędna jest inicjatywa i współdziałanie partnerów na różnych szczeblach i w różnych obszarach. Wymaga się przy tym wyznaczenia krajowego koordynatora, odpowiedzialnego za realizację tych zadań przez dane państwo członkowskie. W związku z powyższym, pragnąc także przyczynić się do upowszechniania treści wiążących się z realizacją działań Europejskiego Roku, zwracam się z uprzejmą prośbą o wskazanie osoby, która pełnić będzie funkcje krajowego koordynatora. Będę także wdzięczna za powiadomienie o zaplanowanych już przez Panią Minister inicjatywach oraz programach wsparcia finansowego dla zainteresowanych podmiotów, w tym zwłaszcza organizacji pozarządowych, które chciałyby aktywnie włączyć się w realizację celów Europejskiego Roku.

O wadze omawianych zagadnień świadczy również to, iż wyzwania wynikające z procesu starzenia się społeczeństw zostały wskazane w części strategicznej Programu polskiej prezydencji w Radzie UE (1 lipca 2011 - 31 grudnia 2011) i znalazły swoje odzwierciedlenie w priorytetach w obszarze zatrudnienia i polityki społecznej: Solidarność pokoleń: w stronę demograficznej przyszłości Europy, Aktywna Europa (Europa, która pracuje), Partnerstwo obywatelskie: władze publiczne i organizacje pozarządowe w realizacji celów polityki społecznej. W tym zakresie warto w szczególności odnotować dążenie do poprawy dostępności usług opiekuńczych dla dzieci i osób starszych (badania dowodzą, że w Polsce jest to problem, który wymaga odpowiedniej interwencji, zob. np. *Publiczna troska, prywatna opieka. Społeczności lokalne wobec osób starszych*, red. M. Raćław, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2011), w tym ze szczególnymi potrzebami (np. dotkniętymi chorobami mózgu, neurodegeneracyjnymi, w tym chorobą Alzheimera). Niezwykle ważne są też działania na rzecz zwiększenia i wydłużenia aktywności zawodowej różnych grup społecznych - określenia pozytywnych aspektów oraz czynników motywujących i zniechęcających pracowników do utrzymywania i wydłużania aktywności zawodowej, w tym wpływu modelu *flexicurity* na poziom zatrudnienia, w szczególności osób starszych. Z pewnością zaliczenie tego rodzaju zagadnień do spraw priorytetowych w Unii Europejskiej przyczyni się do wypracowania lepszych rozwiązań również na poziomie poszczególnych państw członkowskich, w tym Polski. Działania te powinny skutkować przyjęciem kompleksowych planów działań na rzecz seniorów i ich efektywnej realizacji, tym bardziej, że podobne inicjatywy zostały podjęte już w ubiegłych latach.

Pozwolę sobie również odnieść się do dokumentów opracowanych w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych. Na pierwszym Światowym Zgromadzeniu na temat Starości - w 1982 roku w Wiedniu - przyjęto Międzynarodowy Plan Działań w Kwestii Starzenia się Społeczeństw, który wyznaczał kierunki i priorytety w kolejnych dwudziestu latach (rezolucja 37/51 z 3 grudnia 1982 r.). Kolejnym fundamentalnym dokumentem określającym zobowiązania sygnatariuszy, w tym Polski, jest Madrycki Międzynarodowy

Plan Działania w Kwestii Starzenia się Społeczeństw z 2002 roku (rezolucja 57/167 z 18 grudnia 2002 r.). Do podstawowych założeń i celów Planu Madryckiego zaliczono:

1. Pełną realizację praw człowieka i podstawowych wolności przez osoby starsze.
2. Zapewnienie bezpieczeństwa w procesie starzenia się, w oparciu o Zasady Narodów Zjednoczonych (niezależność, uczestnictwo, opieka, samorealizacja, godność) oraz wykorzenienie ubóstwa powiązanego ze starszym wiekiem.
3. Zapewnienie osobom starszym warunków do efektywnego uczestnictwa w ekonomicznym, politycznym oraz społecznym życiu, włączając w to możliwość wykonywania pracy zarobkowej lub wolontarystycznej.
4. Zapewnienie możliwości indywidualnego rozwoju, samorealizacji, m. in. poprzez dostęp do edukacji (*lifelong learning*) i stworzenie mechanizmów partycypacyjnych, przy uwzględnieniu, że osoby starsze nie stanowią jednorodnej grupy.
5. Zapewnienie warunków pełnego korzystania z praw gospodarczych, socjalnych i kulturalnych oraz obywatelskich i politycznych oraz wyeliminowanie wszelkich form dyskryminacji i przemocy wobec osób starszych.
6. Zapewnienie równości płci oraz wyeliminowanie wszelkich form dyskryminacji ze względu na płeć.
7. Uznanie podstawowego znaczenia dla rozwoju społecznego rodziny, międzypokoleniowej współzależności, solidarności i wzajemności.
8. Zapewnienie opieki zdrowotnej, w tym profilaktyki i rehabilitacji, oraz wsparcia i zabezpieczenia społecznego.
9. Ułatwianie partnerskiej współpracy instytucji i organizacji reprezentujących wszystkie sektory w określaniu działań implementujących zobowiązania określone w Planie.
10. Wykorzystywanie badań naukowych, specjalistycznej wiedzy oraz możliwości technologicznych w działaniach nakierowanych, m. in., na indywidualne, społeczne i zdrowotne konsekwencje starzenia się ludności, zwłaszcza w krajach rozwijających się.
11. Rozpoznanie sytuacji starzejących się osób, ich specyficznych potrzeb oraz stworzenie mechanizmów umożliwiających im wpływ na odnoszące się do nich decyzje.
12. Zwalczanie dyskryminacji ze względu na wiek oraz podkreślanie znaczenia godności osoby jest fundamentem odpowiedniego poszanowania (praw) osób starszych.

We wszelkich działaniach w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego oraz praw człowieka zaleca się uwzględnienie perspektywy wieku (*age mainstreaming*), na zasadach podobnych jak czynnika płci (*gender mainstreaming*). Plan Madrycki obejmuje swym zakresem szerokie spektrum zagadnień - wyznacza 3 kierunki priorytetowe (Osoby starsze

i rozwój - poziom łączenia kwestii starzenia się populacji i rozwoju; Dobre zdrowie i samopoczucie po okres starości - jakość życia osób starszych; Zapewnienie przyjaznego środowiska - system wsparcia indywidualnego rozwoju po okres starości), a w ich ramach 18 zagadnień priorytetowych, 35 celów, 239 działań. Regionalna Strategia Wdrażania Planu Madryckiego została przyjęta w Berlinie w 2002 roku. Należy podkreślić, iż Rzeczpospolita Polska była reprezentowana zarówno na konferencji w Madrycie, jak i w Berlinie, i przyjęła zobowiązanie do realizacji Planu Madryckiego.

W świetle przyjętych ustaleń stan wdrożenia Planu Madryckiego oraz efekty podjętych działań powinny być oceniane co 5 lat. Pierwszy Przegląd Okresowy odbył się w 2007 roku, z tematem przewodnim *Odpowiadając na szanse i zagrożenia starzenia się społeczeństw (Addressing the challenges and opportunities of ageing)*. Podczas konferencji ministerialnej w León, z udziałem polskiego przedstawiciela, potwierdzono zobowiązania określone w Regionalnej Strategii. Zgodnie z informacjami ONZ, obecnie trwa procedura Drugiego Przeglądu Okresowego pod hasłem *Pełne wdrożenie Międzynarodowego Planu w Kwestii Starzenia się Społeczeństw: sytuacja społeczna, dobrostan i godność, rozwój i pełna realizacja praw człowieka przez osoby starsze (Full implementation of the MIPAA: social situation, well-being and dignity, development and the full realization of all human rights for older persons)*. Raporty krajowe powinny zostać przygotowane do dnia 31 października 2011 r.

Uwzględniając powyższe chciałabym wyrazić nadzieję, iż podjęte zostały prace mające na celu przygotowanie stosownej informacji o stanie wdrożenia Planu Madryckiego w Polsce. Będę wdzięczna za możliwość zapoznania się z wypracowanym stanowiskiem i wgląd do zatwierdzonego przez Radę Ministrów dokumentu. Chciałabym również zaprosić Panią Minister lub odpowiedniego przedstawiciela na posiedzenie działającej przy Rzeczniku Praw Obywatelskich Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych, które odbędzie się w dniu **20 września 2011 r.** w godz. 11:00-13:00 w Biurze RPO przy ul. Długiej 26 w Warszawie, w celu przedstawienia informacji i wniosków, które zostaną ujęte w raporcie krajowym. Ufam, że przekazane uwagi przyczynią się opracowania sprawozdania rzetelnie odzwierciedlającego osiągnięcia naszego kraju oraz wciąż oczekujące na realizację zadania.

Liczę, że nasze współdziałanie przyczyni się do osiągnięcia pozytywnych zmian dotyczących osób w wieku starszym.

Lgorg wprery szceden
Zuzi Jjoom